

Парламентаризм институтының «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне нотариаттық қызмет мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасы бойынша ескертулері мен ұсыныстары

Ұсынылған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне нотариаттық қызмет мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң жобасы (*бұдан әрі – Заң жобасы*) Қазақстан Республикасындағы нотариаттық қызметті жетілдіруге, ашықтықты арттыруға, цифрландыруды кеңейтуге және нотариустардың өкілеттіктері мен шектеулерін нақтылауға бағытталған. Ол нотариаттық қызметтердің сапасы мен қолжетімділігін арттыруға, сондай-ақ нотариустардың кәсіби қызметін неғұрлым нақты құқықтық реттеуге ұмтылысты көрсетеді.

Заң жобасы атқарушылық жазбаны орындау процесінің ашықтығын қамтамасыз етуге және нотариустардың жеке сот орындаушыларымен сөз байласу мүмкіндігін болдырмауға бағытталған.

Сондай-ақ, заң жобасында салалық заңда нотариаттық қызмет саласындағы мемлекеттік бақылауды реттеу көзделген.

Жоғарыда айтылғандардан басқа, заң жобасында дербес деректерді қорғауға қатысты заңнаманы бұзудың расталған фактілері болған кезде нотариусты лицензиядан айыру негіздерін толықтыру ұсынылады.

Сонымен қатар, Заң жобасының келесі новеллаларын атап өткен жөн:

1. Құқықтық сенімділік пен өкілеттіктердің аражігін ажыратуға ықпал етуге арналған нотариус қызметінің *аумақтық шекараларында нақтылау және шектеулер*.

2. *Бағаны реттеуді* енгізу қызметтердің құнын белгілеу кезінде теріс пайдаланудың алдын алады және тұтынушыларды қорғайды.

3. *Нотариаттық іс-әрекеттер жасаудан бас тарту негіздерін нақтылау* сыбайлас жемқорлыққа қарсы шараларды кеңейтеді және мүдделер қақтығысын болдырмайды.

4. *Хабарландыру арналарын кеңейту* рәсімдерді жеделдетуге, электрондық коммуникацияларды енгізуге және жеделдікті арттыруға ықпал етуді көздейді.

5. *Бірыңғай электрондық нотариаттық мұрағатқа көшу* ақпараттың қайталануын болдырмауға, материалдық және техникалық шығындарды қысқартуға және нотариаттық құжаттарды сақтау жүйесінің тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

6. Жалған өтуді болдырмау үшін *тағылымдамадан өтушінің тіркелген жері бойынша міндетті тағылымдаманы енгізу*.

Нотариаттық қызмет мәселелері бойынша заңнамаға ұсынылған өзгерістерді талдау кезінде мынадай ескертулерді атап өткен жөн.

«Нотариат туралы» Қазақстан Республикасы Заңының (бұдан әрі – Заң) 4-бабына («Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне нотариаттық қызмет мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңның жобасы бойынша салыстырмалы кестенің (бұдан әрі – СК) 1-позициясы) әзірлеушілер толықтыру енгізуді ұсынады, оған сәйкес жеке нотариустардың құжаттары Қағидаларға сәйкес нотариаттық электрондық мұрағатта міндетті түрде қалыптастырылуға жатады. Мәтін қандай ережелерді білдіретінін еш жерде көрсетпейді. Бұдан басқа, құжаттарды мұрағатқа тапсыру және нотариаттық электрондық мұрағатта қалыптастыру міндеті бойынша қосарланған норманы баяндаудың қажеті жоқ. Екі сөйлемді бір сөйлемге біріктіру керек деп санаймыз.

Осыған байланысты норма редакцияда жазылуы тиіс: *«3. Жекеше нотариустардың құжаттары Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен жекеше нотариаттық мұрағатқа міндетті түрде тапсырылуға және нотариаттық электрондық мұрағатта міндетті түрде қалыптастырылуға тиіс».*

2. Заңның 4-1-бабында (2-тармақ) «Нотариаттық электрондық мұрағат» және «Электрондық нотариаттық мұрағат» туралы айтылады. СК 1-позициясында (Заңның 4-бабының жаңа 4-тармағы) «Нотариаттық электрондық мұрағатқа» ұйғарым беріледі. Заң жобасының мәтіні бойынша сәйкестікті келтірген жөн және Заң жобасының 4-1-бабының 4-1-тармағы мынадай редакцияда жазылсын: *«4-1. Бірыңғай нотариаттық ақпараттық жүйеде нотариаттық электрондық мұрағатқа қолжетімділікті осы Заңда белгіленген жағдайларда аумақтық әділет органы және нотариаттық палата Қағидаларда көзделген тәртіппен басқа нотариусқа береді».*

Әзірлеушілер СК-нің 4-позициясыныңда аттестаттау комиссиясын алып тастау бөлігінде Заңның 6-бабының 1-тармағына өзгерістер енгізу жөніндегі түзетулер «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне әкімшілік әділет салаларын жетілдіру және кеңейту мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң жобасы шегінде Парламент Мәжілісінде қаралатынына сілтеме жасай отырып, нотариустың аттестаттаудан өту орны туралы нақтылауды алып тастайды.

Алайда, заң жобасында бұл жағдайда нотариустар қайда аттестаттаудан өтуі керек екендігі түсініксіз болып қалады, өйткені, мысалы, нормативтік құжатқа сілтеме жоқ. Бұл олқылықты жою керек деп санаймыз.

11-СК позициясында нормалар заң техникасын бұза отырып жазылған. 24-баптың 3-тармағына сәйкес «Құқықтық актілер туралы» 2016 жылғы 6 сәуірдегі Қазақстан Республикасының Заңы: *нормативтік құқықтық актінің мәтіні әдеби тілдің, заң терминологиясының және заң техникасының нормаларын сақтай отырып жазылады, оның ережелері өте қысқа, нақты және әртүрлі түсіндіруге жатпайтын мағынаны қамтуға тиіс. Нормативтік құқықтық актінің мәтінінде мағыналық және құқықтық жүктемені көтермейтін декларативтік сипаттағы ережелер болмауы тиіс.* Осыған байланысты келесі редакцияны ұсынамыз:

«7) бірыңғай нотариаттық ақпараттық жүйеде **орналасқан** электрондық мұрағаттағы қағаз жеткізгіштегі құжаттарды оның лицензиясының қолданылуы Қағидаларда белгіленген тәртіппен тоқтатыла тұрған жағдайда басқа нотариусқа беруге;

7-1) лицензияның қолданылуын тоқтата тұру кезеңінде мәрді аумақтық әділет органына, лицензияның қолданылуы тоқтатылған жағдайда – аумақтық нотариаттық палатаға тапсыруға;

8) осы Заңның 12-бабы 1-тармағының 1), 2), 4), 4-1) және 6) тармақшаларында көзделген негіздер бойынша оның лицензиясы тоқтатылған жағдайда сақтаудағы барлық қағаз түріндегі нотариаттық құжаттарды және бірыңғай нотариаттық ақпараттық жүйеде **орналасқан** электрондық мұрағатты басқа нотариусқа беруге;»

5. 15-СК позициясында әзірлеушілер Заңның 30-бабына адамдардың бірқатар санаттарын жеке нотариустың нотариаттық іс-әрекеттері мен өзге де қызметтерін жасағаны үшін ақы төлеуден босату туралы жаңа нормалармен толықтырулар ұсынады.

Норманы неғұрлым құрылымды және қисынды баяндау мақсатында мүгедектігі бар адамдарды (сондай-ақ бала кезінен мүгедектігі бар адамның ата-анасының бірін, мүгедектігі бар баланы) жеке тармақшада көрсету керек деп есептейміз.

6. 20-СК позициясында әзірлеушілер Заңға 31-2-бапты ұсынады, онда жеке практикамен айналысатын нотариусты жоспарлы тексеру жүргізудің жартыжылдық жоспарына енгізу үшін негіздер, оның ішінде мемлекеттік органдар мен ұйымдар ұсынатын мәліметтерді талдау нәтижелері болып табылатындығы көрсетіледі.

Алайда, бұл мәліметтер қандай болуы керек екендігі, мысалы, сот шешімі, мемлекеттік органның қаулысы немесе есеп, анықтама сияқты «Талдамалық ақпарат» жеткілікті екендігі көрсетілмеген. Бұл құқықтық сенімділік қағидатын бұзады: нотариус тіпті жанама, расталмаған деректер негізінде тексеру жоспарына кіре алады.

Бұдан басқа, осы баптың 4-тармағында мамандар мен сарапшыларды тарту көзделген, бірақ олардың іс жүргізу мәртебесі, өкілеттік шектері мен жауапкершілігі айқындалмаған.

Осыған байланысты, 31-2-баптың қаралып отырған тармағы мынадай редакцияда жазылуы тиіс деп есептейміз: «4. Арнайы білімді талап ететін мәселелерді түсіндіру үшін мемлекеттік органдар мен өзге де ұйымдардың мамандары, консультанттары мен сарапшылары тартылуы мүмкін, олардың қорытындылары іс материалдарына қоса тіркеледі».

Осыған байланысты, 31-2-баптың қаралып отырған тармағы мынадай редакцияда жазылуы тиіс деп есептейміз: «4. Арнайы білімді талап ететін мәселелерді түсіндіру үшін мемлекеттік органдар мен өзге де ұйымдардың мамандары, консультанттары мен сарапшылары тартылуы мүмкін, олардың қорытындылары іс материалдарына қоса тіркеледі»

7. СК 21-позициясында әзірлеушілер Заңға 31-3 жаңа норманы енгізеді, онда осы норманың ұсынылған редакциясында тексеру нәтижелері туралы *Акт*

мемлекеттік бақылау субъектісіне тапсырылған немесе хабарламасы бар тапсырыс хатпен пошта арқылы жіберілген кезде немесе жеткізуді тіркеуді қамтамасыз ететін өзге де байланыс құралдарын пайдалана отырып, тиісінше жеткізілген болып есептеледі.

«Жеткізуді тіркеуді қамтамасыз ететін басқа байланыс құралдары» деген сұрақ туындайды. «Басқа тәсілдермен» тұжырымдау оның дәлдігі мен құқықтық сенімділігіне қатысты сұрақтар тудыруы мүмкін.

Осыған байланысты норманы мынадай редакцияда жазуды ұсынамыз:
«Тексеру нәтижелері туралы Акт мемлекеттік бақылау субъектісіне тапсырылған немесе пошта арқылы хабарламасы бар тапсырысты хатпен не ақпараттық өзара іс-қимыл жүйелері бойынша электрондық цифрлық қолтаңбамен куәландырылған электрондық құжат нысанында, сұрау салудың жеткізілгенін растай отырып, жіберілген кезде тиісінше жеткізілген болып есептеледі.»

8. СК-нің 23-бап позициясында Заңның 32-бабына ҚР Әділет министрлігі нотариаттық іс-әрекеттер мен өзге де қызметтер жасағаны үшін ставкалардың мөлшерін бекітетіні туралы жаңа 16-1) тармақша енгізіледі.

Тұтастай алғанда, осы тармақты енгізу қажеттілігіне күмән келтірілмейді, бірақ ол нотариаттың тәуелсіздік қағидатына қайшы келуі мүмкін, сонымен қатар сыйақы мөлшерін анықтау әдістері көрсетілмеген, сондай-ақ бұл ұсыныс бәсекелестікті шектеу қаупін тудырады. Мұндай бағаны реттеуді енгізу сыбайлас жемқорлыққа қарсы талдауды, сондай-ақ БҚА-мен келісуді талап етеді.

Осыған байланысты тармақшаның ұсынылған редакциясы:
«16-1) нотариаттық іс-әрекеттер мен өзге де қызметтер жасағаны, сондай-ақ нотариат куәландырған құжаттардың көшірмелерін (телнұсқаларын) бергені және консультация беруді жүзеге асырғаны үшін *ставкалардың шекті мөлшерін бекітеді*».